

Наукова бібліотека СумДПУ імені А. С. Маценка

Григорій Сковорода – символ мудрості української землі

віртуальна вистава

до 295-річчя від дня народження

Суми 2017

*«Благословенні ви, сліди,
Не змиті вічності дощами,
Мандрівника Сковороди».*

(М. Т. Рильський)

Його ім'я звучить в історії незгасної думки і слова — Григорій Сковорода. Із саквою за плечима та флейтою в руці пройшов він шляхами й роздоріжжями рідного краю, а думкою вимірював простори всесвіту і правди глибину, мудрістю й чеснотами прославивши свій народ. Перед тронами владик не схиляв свого чола, не визнавав вінценосної слави царів і королів. Праправнуки з гордістю називають ім'я, що своїм безсмертям пішло у мандрівку століть з багатозвучним словом і піснею дзвінкою.

Як філософ, поет і педагог Сковорода зумів не тільки поставити актуальні і суспільно-політичні проблеми своєї сучасності, а й відобразити окремі характерні явища, показати життя різних суспільних верств другої половини XVIII ст.

Літературна спадщина письменника — просвітителя Сковороди, загалом насичена прогресивними тенденціями і належить до важливих надбань української культури минулого. Творчо використавши досягнення попередників, Сковорода одним з перших в українській літературі того періоду дав зразки філософської і пейзажної лірики, вивів байку на шлях самостійного розвитку, наповнив свої твори глибоким ідейним змістом. Це дозволило йому стати предтечею нової української літератури, певною мірою сприяючи розвитку творчості її кращих представників.

Вірші Сковороди, завдяки їхньому тематичному багатству, пошукам оригінальної форми, тяжінню до народнопісенної поезії, афористичності і емоційності, елементам силабо-тонічного вірша завдавали удару традиційній схоластичній поетиці, відкривали перспективи для розвитку нової української поезії.

Головним педагогічним завданням Г. Сковорода вважав реалізацію природних здібностей людини, особливої уваги надавав вихованню любові до праці, ролі батьків і вчителів, розробляв проблеми розумового, морального та патріотичного виховання. Як писав у листі до свого друга М. Ковалинського: «Хай завжди живе у твоїй душі і такий вислів філософа Плінія: «Змарнований той час, який ти не використав на навчання».

Г. Сковорода відіграв видатну роль у становленні нової української літератури, нових етичних і естетичних поглядів. Могутня постать Григорія Сковороди привертає до себе увагу багатьох дослідників як істориків суспільної думки, так і фахівців-літературознавців та письменників.

Його літературній спадщині, системі філософських та соціальних поглядів, педагогічній діяльності присвячені численні історико-критичні та аналітичні праці. Немало спогадів і біографічних відомостей залишили сучасники й друзі філософа.

У свідомість нащадків він увійшов як народний вільнодумний мислитель, мандрівний учитель життя, в якому висока освіченість поєднувалася з мудрістю трудящої людини. Він навчав – живучи, а жив – навчаючи. Серед найдорожчого, що залишив він нам у спадок, – цілюще, життєдайне джерело, з якого черпатимуть насагу ще десятки поколінь.

АФОРИЗМИ Григорія Сковороди

Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестав вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним.

Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю.

Бери вершину і матимеш середину.

З усіх утрат втрата часу найтяжча.

Безумцеві властиво жалкувати за втраченим і не радіти з того, що лишилось.

Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним і двох-трьох ворогів.

Не досить, щоб сяяло світло денного сонця, коли світло голови твоєї затьмарене.

Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати — це наполовину завершити.

Не розум від книг, а книги від розуму створились.

Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга.

Тоді лише пізнається цінність часу, коли він втрачений.

Наступний, весело освітлений день — плід учорашнього, так само як добра старість — нагорода гарної юності.

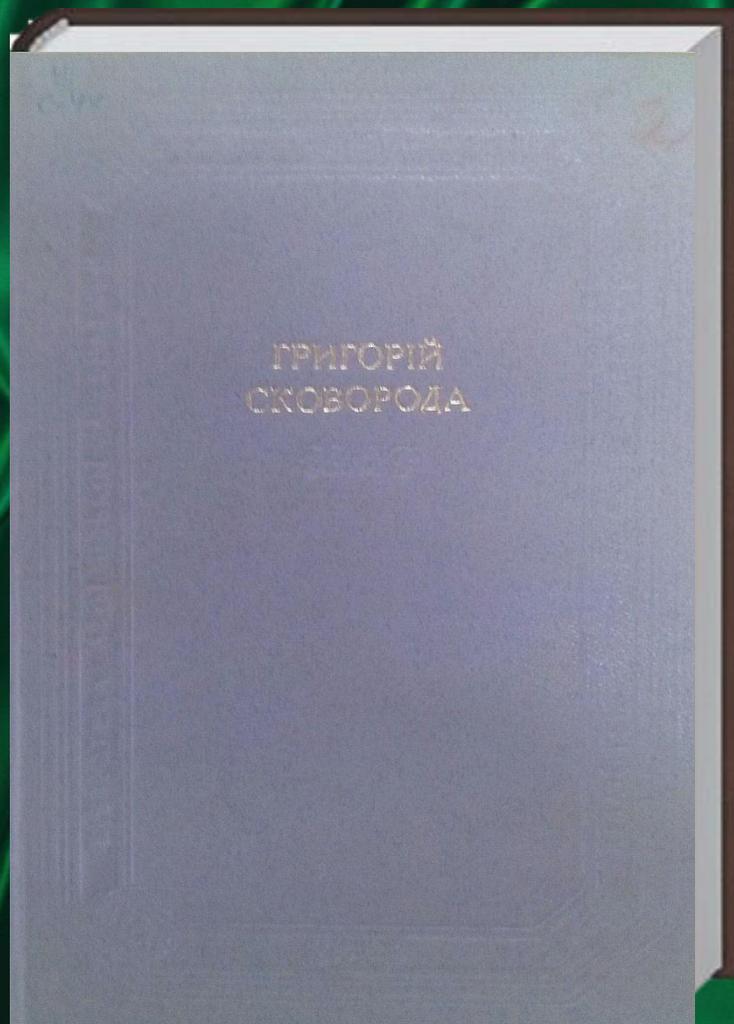
Сад Божественних творів Григорія Сковороди

«Якби ніхто нічого не знав про Г. Сковороду, якби час не пощадив для нас його рукописні твори..., якби народ не зберіг легенд про його дивовижне життя, якби зосталася одна-єдина його епітафія, то і вона блиснула би для людства спалахом дивовижної сили і осяяння: «Світ ловив мене, та не впіймав!»

(І. Драч).

Сковорода, Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи [Текст] / Г. Сковорода. – Київ : Наукова думка, 1983. – 542 с.

В особі Григорія Сковороди вітчизняна демократична культура має оригінального мислителя і письменника, пристрасна думка якого не бажала й не могла миритися з несправедливою, ворожою трудовій людині соціальною дійсністю. Він виступив як виразник ідей гуманізму та селянського просвітництва, різко засудив хижацькі інтереси панівних класів, їх злочинність та аморальність, жорстокість і зажерливість, паразитизм і пихатість. Протягом усього життя Сковорода послідовно уникав всього того, що могло уярмити його дух і волю до свободи.

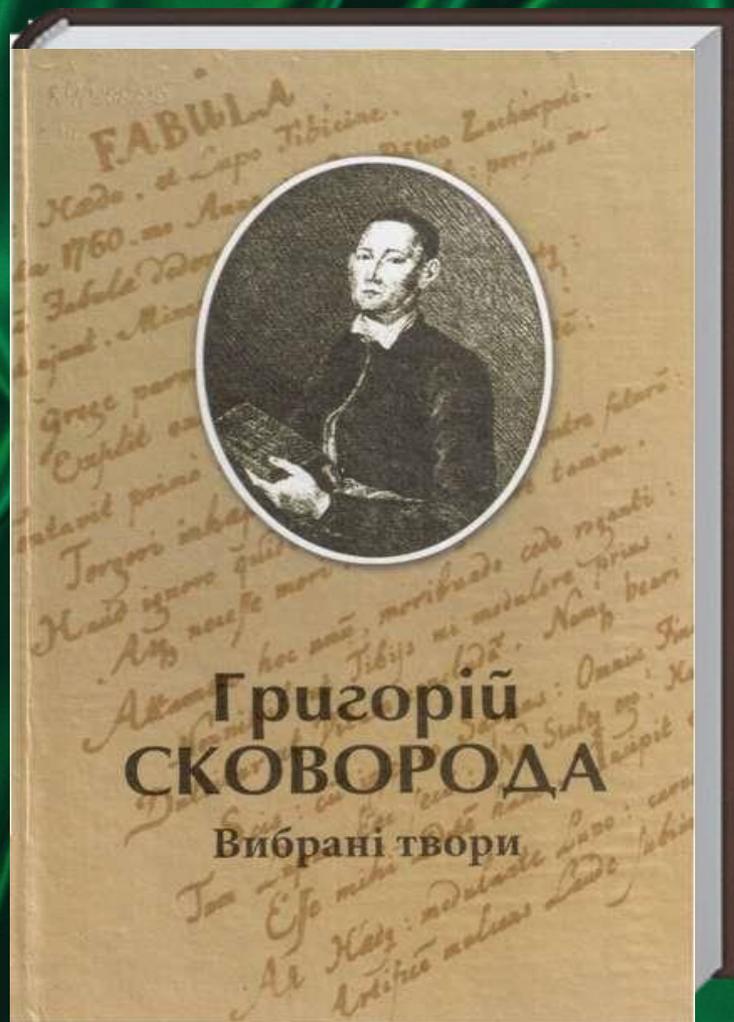
*В город не піду багатий — на полях я буду жити,
Вік свій буду коротати там, де тихо час біжить.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щирю тишу розгорта.*

*Бо міста хоча й високі, в море розпачу штовхнуть,
А ворота і широкі у неволю заведуть.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щирю тишу розгорта.*

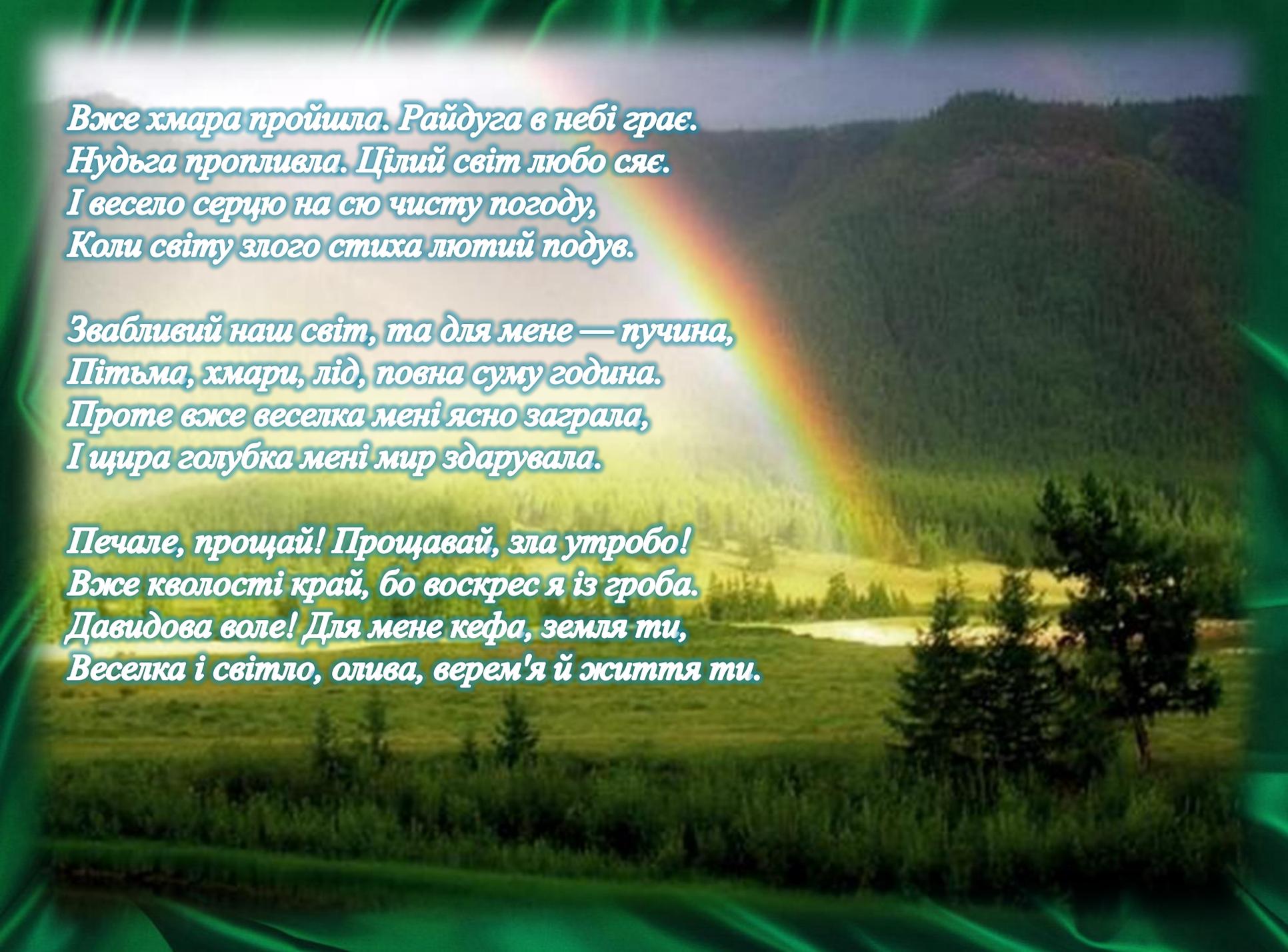
*Ні, не хочу їздити в море задля золотих одеж,
Бо вони ховають горе, сум і страх, журу без меж.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щирю тишу розгорта.*

*Йти гидую з барабаном завойовувати міста,
Чи лякати пишним саном, щоб хилилась дрібнота.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щирю тишу розгорта.*

Сковорода, Г. С. Вибрані твори [Текст] / Г. С. Сковорода ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; [упоряд. та передм. Л. Ушкалова]. – Харків : Прапор, 2007. – 382 с.

До книги великого українського поета й філософа увійшли цикли: «Сад божественних пісень», «Харківські байки», діалоги «Нарцис», «Розмова про стародавній світ», «Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті», «Алфавіт миру», «Боротьба архистратига Михайла із Сатаною», «Суперечка біса з Варсавою», притчі «Вдячний Єродій», «Убогий Жайворонок». Їх подано за автографами, найкращими списками й першодруками, а також уперше в історії видань творів Сковороди оснащено належним науковим апаратом.

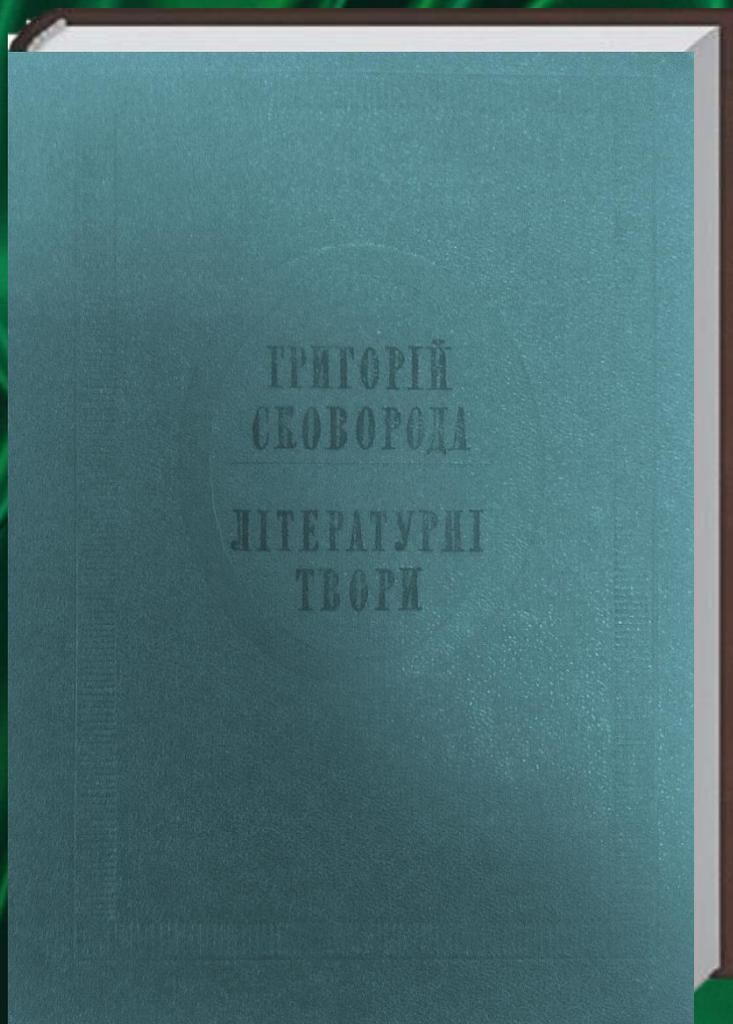
A landscape photograph showing a vibrant rainbow arching over a green, forested hillside. The scene is bathed in soft, golden light, suggesting a sunrise or sunset. The foreground is a grassy field with some small trees. The overall mood is peaceful and hopeful.

*Вже хмара пройшла. Райдуга в небі грає.
Нудьга пропливла. Цілий світ любо сяє.
І весело серцю на сю чисту погоду,
Коли світу злого стиха лютий подув.*

*Звабливий наш світ, та для мене — пучина,
Пітьма, хмари, лід, повна суму година.
Проте вже веселка мені ясно заграла,
І щира голубка мені мир здарувала.*

*Печале, прощай! Прощавай, зла утробо!
Вже кволості край, бо воскрес я із гроба.
Давидова воле! Для мене кефа, земля ти,
Веселка і світло, олива, верем'я й життя ти.*

Сковорода, Г. С. Літературні твори [Текст] / Г. С. Сковорода. – Київ : Наук. думка, 1972. – 436 с.

Літературна спадщина Сковороди в широкому розумінні досить розмаїтна і багатогранна. Це філософські й педагогічні трактати, проповіді, притчі, байки, оригінальна і перекладна поезія тощо. Важливим і показовим є те, що майже у кожному з цих творів щасливо поєднується Сковорода-філософ і Сковорода-художник слова водночас.

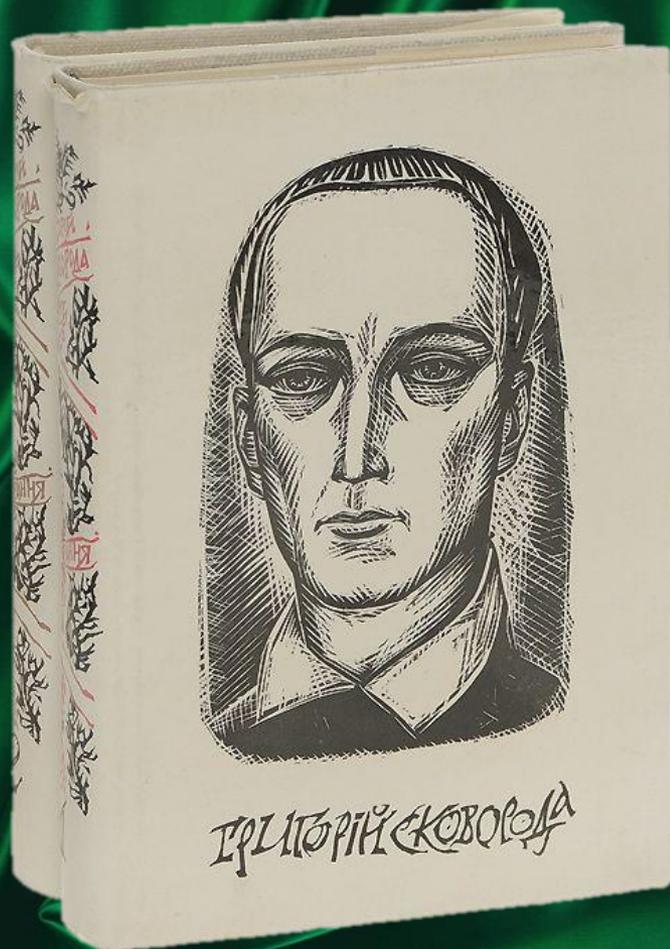
DE LIBERTATE

*Що є свобода? Добро в ній яке є?
Кажуть, неначе воно золотее?
Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш болото.
О, якби в дурні мені не пошитись,
Щоб без свободи не міг я лишитись.
Слава навіки буде з тобою,
Вольності отче, Богдане-герою!*

**Сковорода, Г. Повне зібрання творів : у 2-х т. [Текст] / Г. Сковорода. – Київ :
Наукова думка**

Т. 1. – 1973. – 530 с.

Т. 2. – 1973. – 573 с.

До цього видання увійшли всі оригінальні твори Сковороди. Твори розміщено у хронологічному порядку.

Перший том уміщує літературні та філософські твори, написані ним з середини 50-х до середини 70-х років XVIII ст.

У другому — твори, написані з середини 70-х років XVIII ст. до кінця життя.

Крім філософських творів, тут публікуються понад 120 листів Сковороди, значна частина яких написана латинською мовою, здійснені Сковородою переклади творів Плутарха і Ціцерона та інші матеріали, які є джерелом вивчення життя, творчості та світогляду мислителя. У другому томі вміщено написану М. Ковалинським біографію та кілька листів його сучасників.

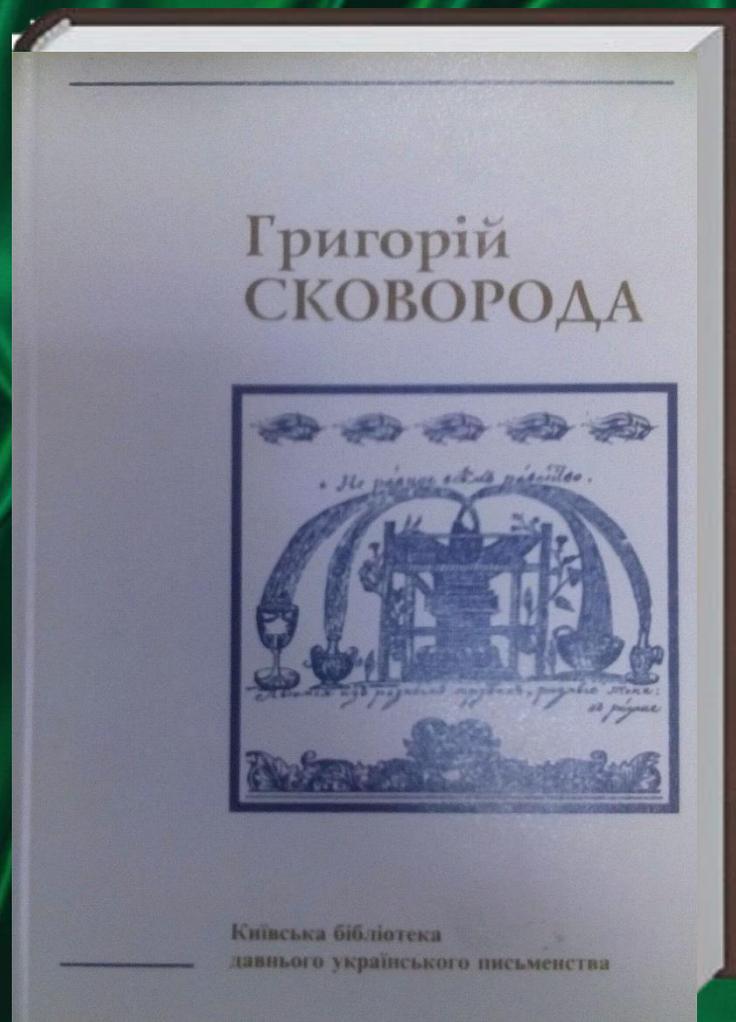
Листи Григорія Сковороди до М. І. Ковалинського

Найжаданіший Михайле!

Тому що з усіх втрат втрата часу найтяжча, то навіть одна мить цих ангельських днів така цінна, що перевищує все, що ми маємо, навіть себе самого на стільки, на скільки час перевищує все, чим ми володіємо... О приємні, як нектар, нинішні дні, яких цінність більша за всі речі й інші дні! О прикрі й важкі перші дні посту, куди ви нас ведете? Так всяка чеснота і всяке благо спочатку уявляються гіркими, а під кінець стають солодшими. О мій найдорожчий Михайле! Стережися ці деньки витратити на пусте! Пам'ятай, що вони скарб, зрозумій, що твоя доля набагато краща долі перських царів. Чого нам боятися, якщо ми тут спочиваємо? За допомогою часу можна купити небо, навіть самого бога. Я ніколи не перестану переконувати тебе, щоб ти присвятив себе не вульгарним музам, а прекрасним ділам, які зневажає юрба, тим книгам, яких, як каже Мюре, «рідко хто бере в руки». А для заохоти не можу не скористатися такими словами нашого Еразма: «Пам'ятай, що ніщо не минає так швидко, як юність». Хай також завжди живе в твоїй душі і такий вислів Плінія: «Загублений той час, який ти не використав на навчання»...

7 лютого П'ятий Гриз. Саввин.

Сковорода, Г. С. Твори [Текст] : у 2-х т. Т. 1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги / Г. С. Сковорода ; редкол.: М. Жулинський та ін.; передм. О. Мишанича. – 2-ге вид., випр. – Київ : ТОВ "Вид-во "Обереги", 2005. – 527 с.

До двотомника творів увійшли написані книжною староукраїнською мовою і вперше повністю перекладені на нову українську літературну мову твори, які відкривають сучасному читачеві дивосвіт думок і образів великого народного любомудра.

Байка "Сова і Дрізд"

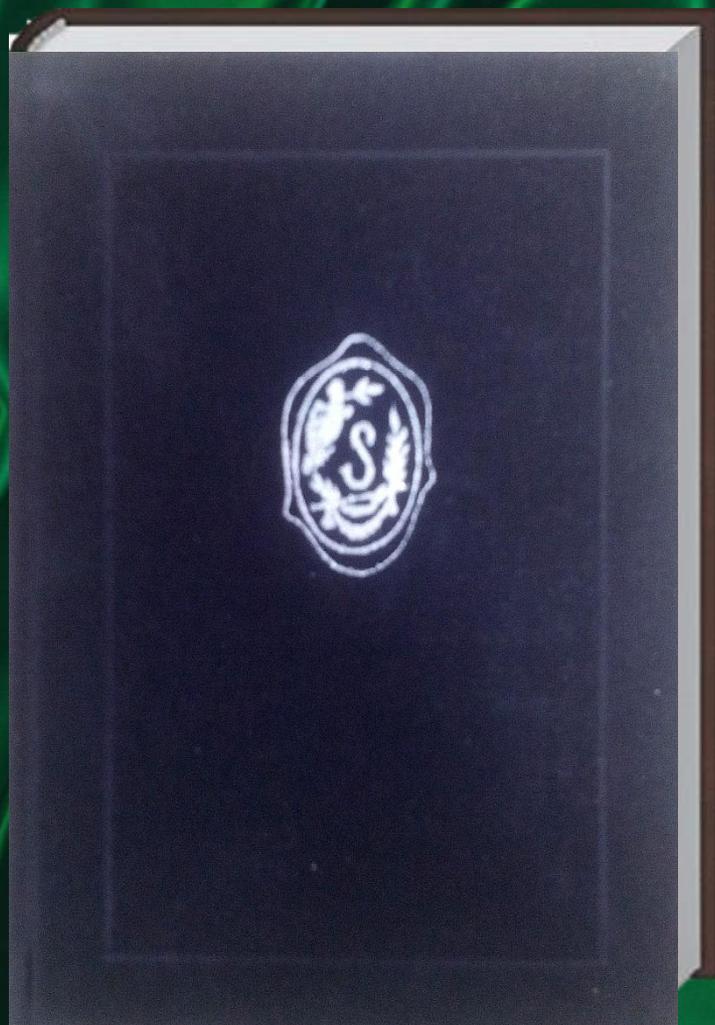
Тільки побачили Сову пташки, як почали її наввипередки скубти.

—І не пориває вас досада, пані,— спитав Дроздик,— що на вас, невинну, нападають? Чи не дивно се?

—Анітрохи,— відповіла та.— Вони й поміж себе завжди чинять так само. А щодо досади, то вона для мене терпима, бо хоч мене сороки й ворони з граками скубуть, проте Орел з Пугачем не чіпають, та й афінські громадяни поважають мене.

Сила: Ліпше в одного розумного і доброго бути у любові та шані, ніж у тисячі дурнів.

Сковорода. Г. Байки харківські. Афоризми [Текст] / Г. Сковорода. – Харків: Прапор, 1972. – 131 с.

Протягом 1769-1774 років у Харкові Григорій Сковорода написав 30 байок. Вони склали збірку «Байки Харківські».

Писати байки Г. С. Сковорода спонукало саме життя з безліччю явищ і фактів, вартих осміяння, осуду, та бажання виправити вади, навчити, передати свій життєвий досвід, поділитися наслідками багаторічних роздумів.

Байка "Жаби"

Коли висохло озеро, жаби пострибали шукати собі нове житло. Нарешті усі загукали:

— Ох, яке величезне озеро! Буде воно нам довічним житлом!

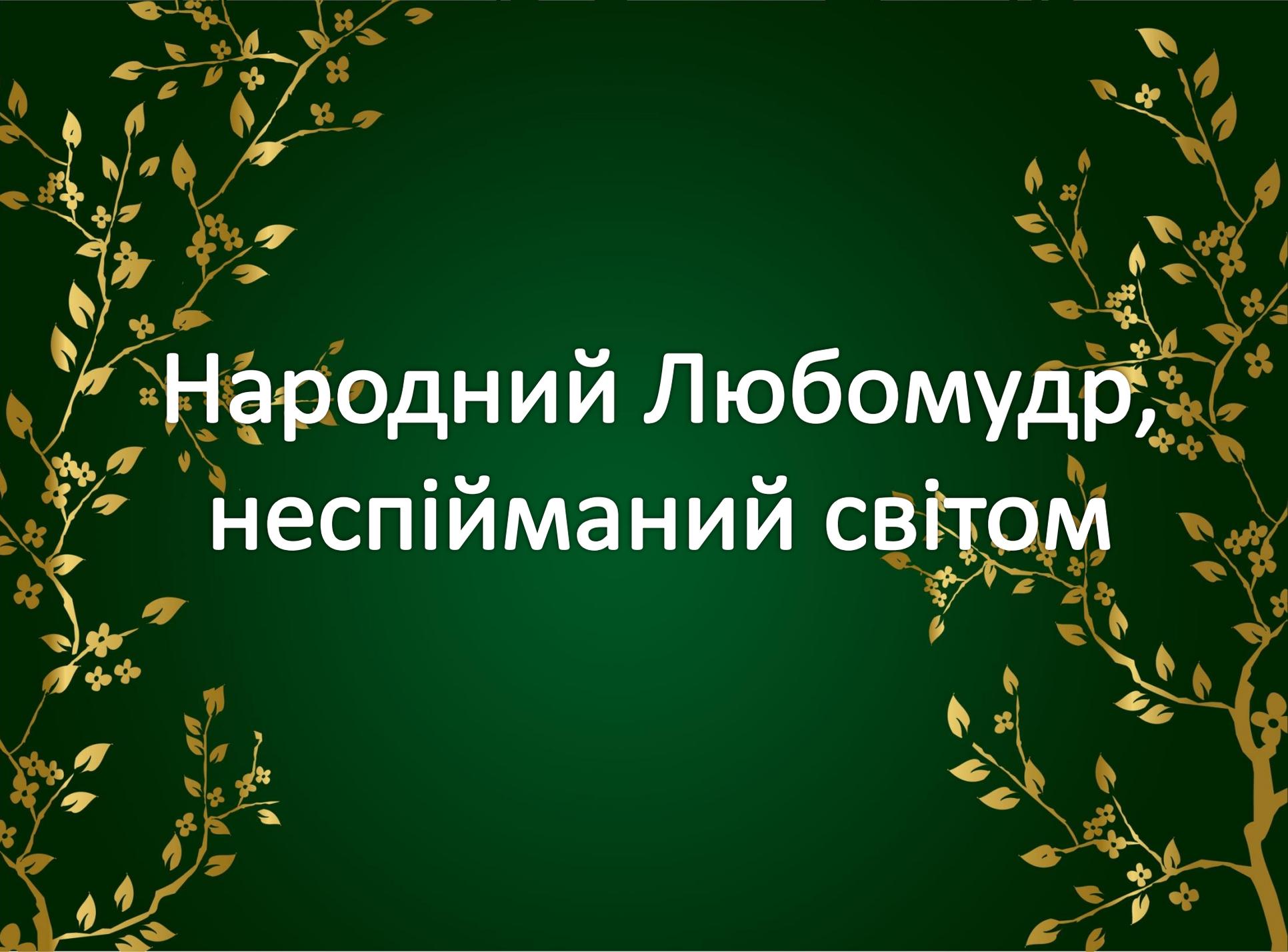
І стрибнули разом у нього.

— А я,— сказала одна з них,— вирішила жити в одному із джерел, що наповнюють ваше озеро. Онде бачу зарослий лісом горб, який посилає сюди багато струмків, сподіваюся знайти там для себе джерело.

— А навіщо, тітонько? — спитала молоденька жаба.

— А тому, голубонько моя, що струмочки можуть потекти в інший бік, а ваше озеро може так само висохнути. Джерело ж для мене завжди надійніше од калюжі.

Сила: Всяка розкіш може зубожіти і висохнути, як озеро, лише чесне ремесло забезпечить непришне, але спокійне існування... Скільки багатіїв щодня стають жебраками. В цьому єдиним спасінням є ремесло. ...Найбідніші раби нерідко походять від предків, що жили в калюжі великих прибутків.

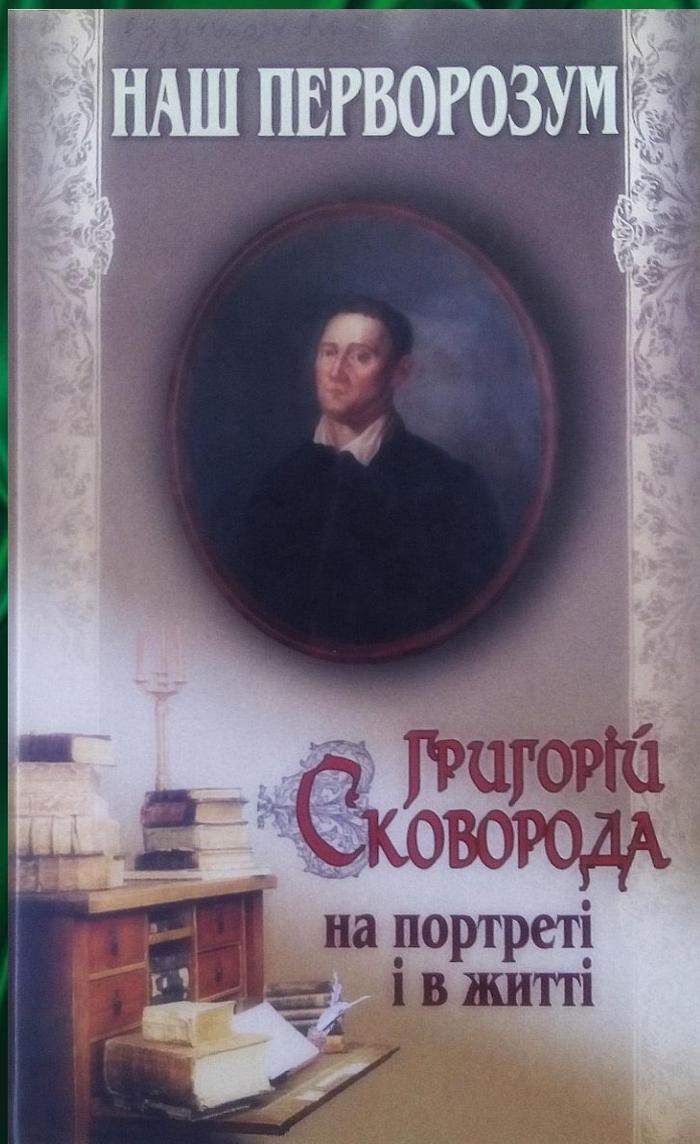
**Народний Любомудр,
неспійманий світом**

«Мало можна вказати таких народних постатей, якою був Сковорода і яких би так пам'ятав і поважав народ. На всьому обширі від Острогозька до Києва у багатьох будинках висять його портрети. Його мандрівне життя є предметом оповідань і легенд...»

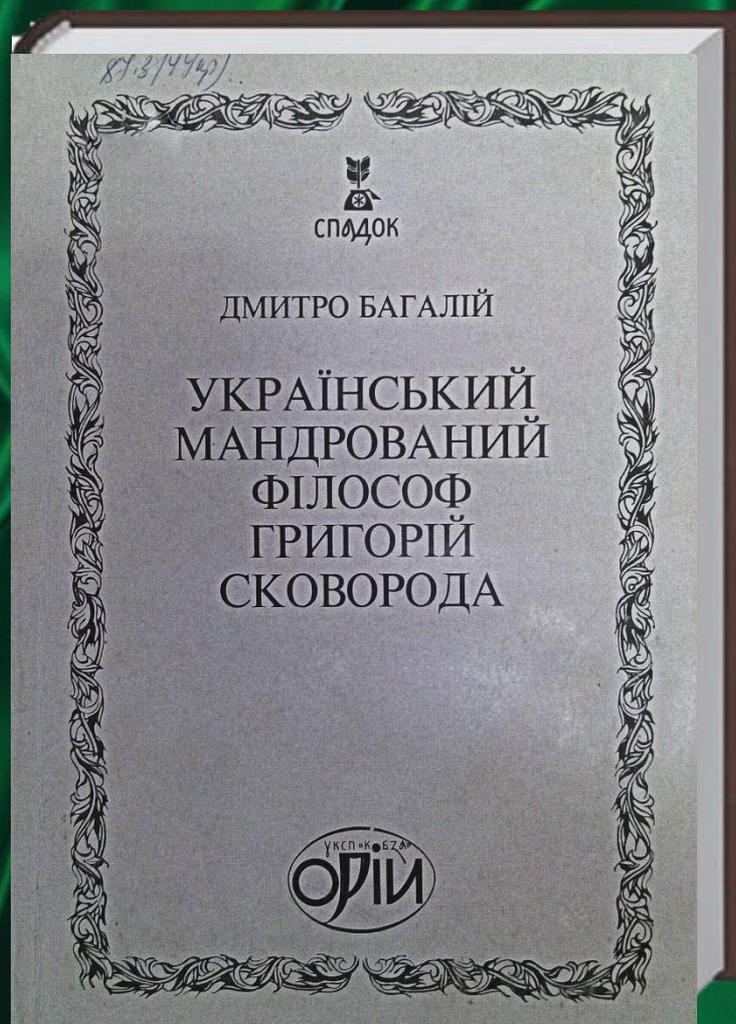
(М. Костомаров).

Наш перворозум: Григорій Сковорода на портреті і в житті [Текст] : фотокнига / авт. і упор. В. Стадниченко, М. Шудря. – Київ : Спалах, 2004. – 178 с.

Автори книги – відомі журналісти знайшли самобутню художню форму, де у витонченій ліричній манері і водночас глибинно відтворено добу, на тлі якої розгорталися події із життя Г. С. Сковороди, означені скупими документальними свідченнями, багатющим ілюстративним матеріалом стосовно його сучасників, місць, де народився й перебував він – від Слобожанщини й до Угорщини, Чехії, Словаччини, Польщі, Німеччини, Італії.

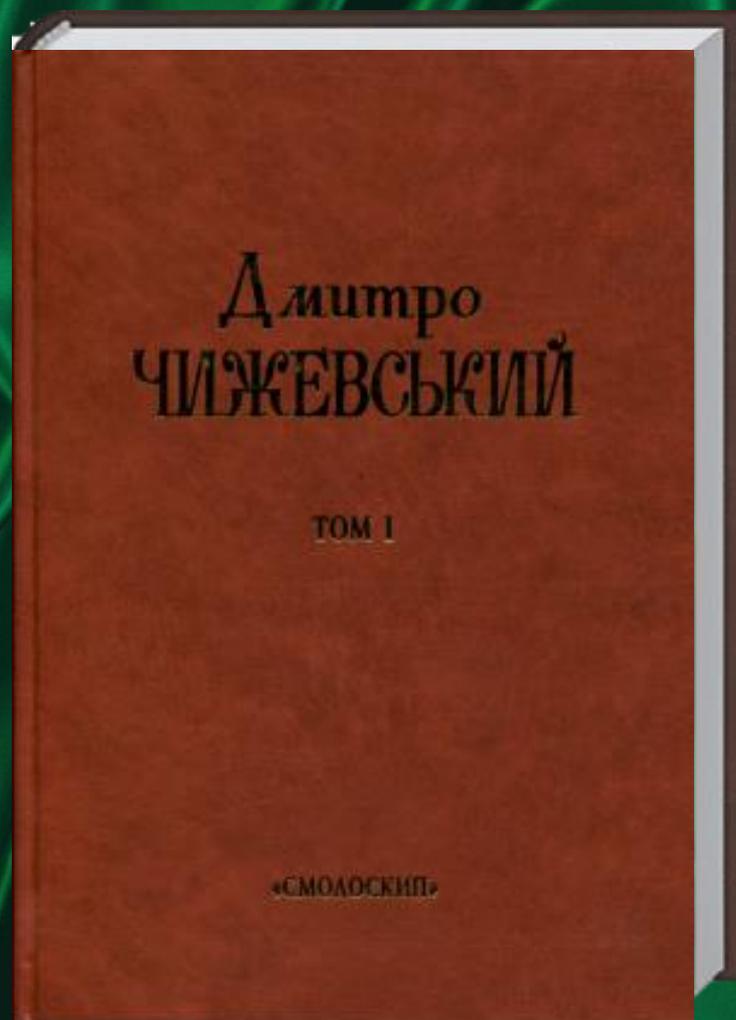
Багалій, Д. І. Український мандрований філософ Григорій Сковорода [Текст] / Д. І. Багалій. – 2-ге вид., випр. – Київ : Вид-во "Орія" при УКСП "Кобза", 1992. – 472 с.

Це друге видання монографії академіка Дмитра Багалія про Григорія Сковороду, що вийшла у 1926 році, яка визнана найкращою у сквородинознавстві. Книжка здобула не тільки виняткового читацького інтересу, а й високої офіційної нагороди – Вищої премії Всеукраїнсько комітету сприяння вченим.

Учений використав нові документи і переконливо обгрунтував почесне місце філософа в культурному й громадському житті України.

Чижевський, Д. Філософські твори [Текст] : у 4-х т. Т. 1 : Нариси з історії філософії на Україні; Філософія Г. С. Сковороди / Д. Чижевський ; Під заг. ред. В. С. Лісового. – Київ : "Смолоскип", 2005. – 402 с.

Чотиритомне видання філософських творів Дмитра Чижевського (1894–1977) є виданням багатющої спадщини видатного історика філософії України. Воно охоплює усі найважливіші твори Дмитра Чижевського з історії філософії в Україні, української та західноєвропейської філософської думки. Чимало з них вперше з'являються друком в українському перекладі (зі словацької, англійської, німецької та французької мов).

До першого тому включено найважливіші два твори вченого: «Нариси з історії філософії на Україні» (1931) та «Філософія Г. С. Сковороди» (1934).

Близнюк, А. М. Краса Сумщини в слові, музиці, живописі [Текст] / А. М. Близнюк, М. П. Гурець. – Суми : [ТОВ "Видавничо-поліграфічне підприємство "Фабрика друку"], 2014. – 146 с.

У книзі висвітлюється творчість письменників, художників, композиторів, життя котрих пов'язане із Сумщиною. Окремо постать Григорія Сковороди розглядається в розділі: «Провідник розуму і мудрості Григорій Сковорода на Сумщині».

Вихід запропонованої читачам книги вмотивований необхідністю створити позитивну мотивацію навчальної діяльності та активізувати пошукову, пізнавальну роботу, стимулюючи дослідження рідного краю.

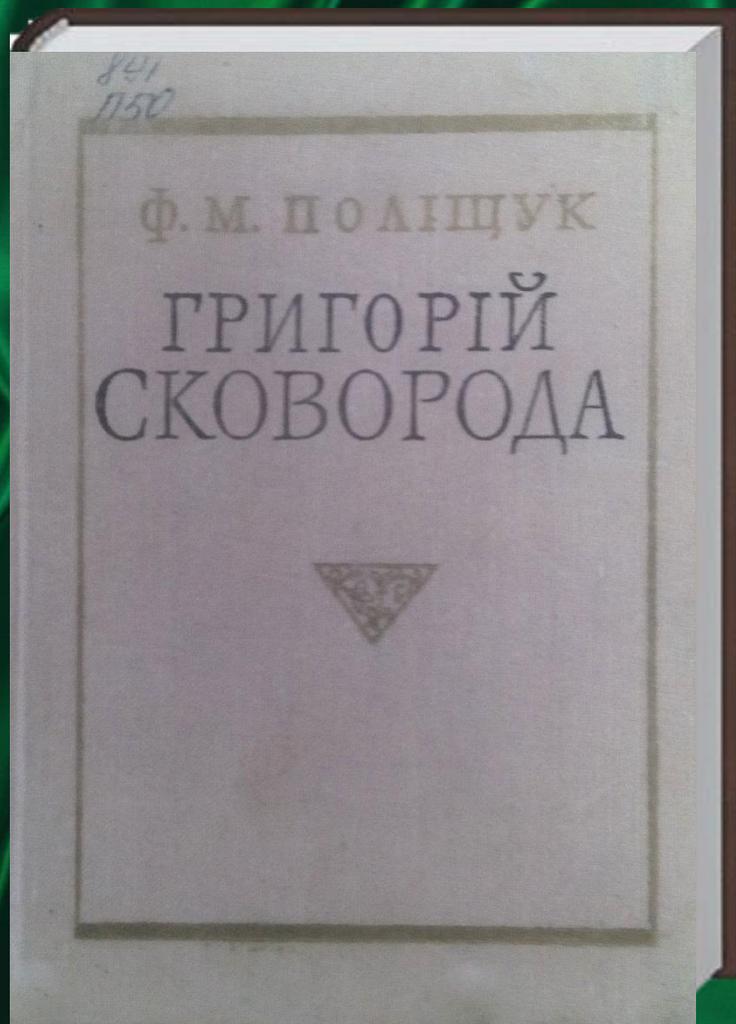
Сковорода Григорій Савич (1722 – 1794) – видатний український філософ, письменник, просвітител, гуманіст, педагог. Народився в козацькій сім'ї в с. Чорнухи на Полтавщині. Навчався в сільській школі, а потім – у Київській академії (1738 – 1742 і 1744 – 1750). Є версія місцевих краснорядців про його навчання у Глухівській співацькій школі. Потім здобував освіту в Братиславському і Будапештському університетах. Викладав у Переяславському та Харківському колегіумах.

Головним педагогічним завданням Г. Сковорода вважав реалізацію природних здібностей людини, особливої уваги надавав вихованню любові до праці, ролі батьків і вчителів, розробляв проблеми розумового, морального та патріотичного виховання. До речі, у листі до друга М. Ковалінського він писав: «Хай завжди живе у твоїй душі і такий вислів філософа Плінія: «Змарнований той час, який ти не використав на навчання»».

У серпні 1742 р. Г. Сковорода, разом з іншими музично обдарованими студентами, був обраний до придворної хорової капели цариці Єлизавети Петрівни. Перебуваючи в Петербурзі (з серпня 1742 р. по вересень 1744 р.), часто відвідував бібліотеку Петровської академії, в якій знайомився з творами видатних філософів Р. Декарта, Дж. Локка, Ф. Бекона і навіть Спінози.

Наприкінці літа 1744 р. Г. Сковорода знову розпочинає заняття в класі філософії Києво-Могилянської академії. З цим навчальним

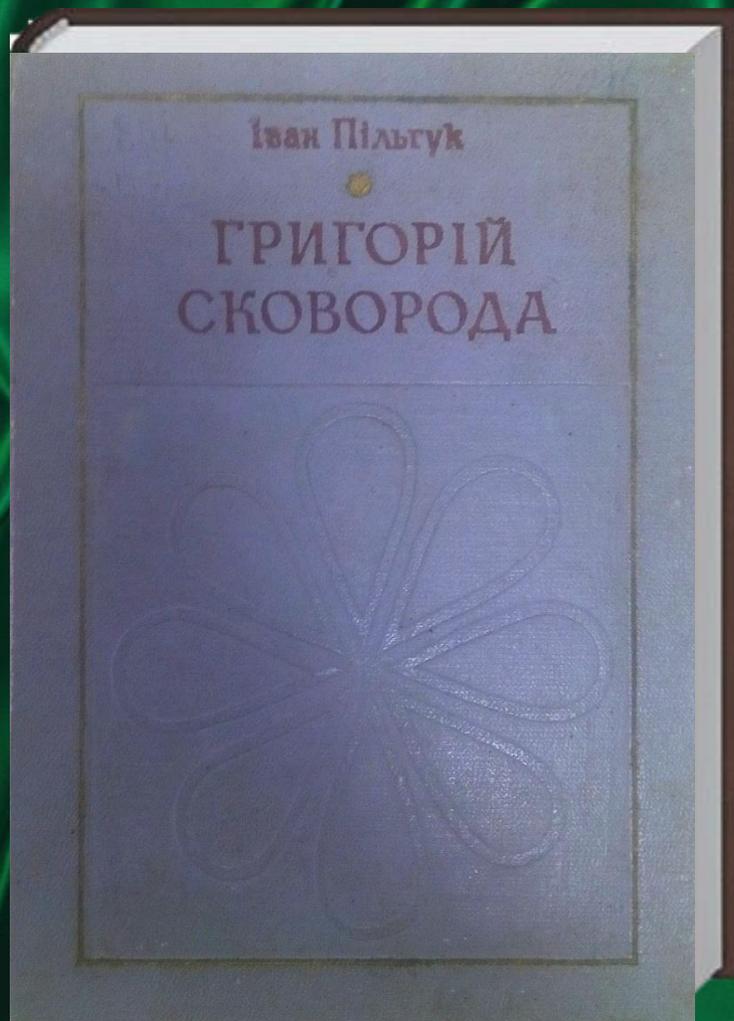
Поліщук, Ф. М. Григорій Сковорода : життя і творчість [Текст] / Ф. М. Поліщук. — Київ : Дніпро, 1978. — 260 с.

У книжці досліджуються життя і творчість, соціальні, політичні, філософські, естетичні та етичні погляди відомого українського письменника, філософа та просвітителя, педагога і громадського діяча Григорія Савича Сковороди.

Автор сумлінно зібрав і систематизував дослідження про Сковороду, подав чимало оригінальних спостережень його творчості. В окремих розділах праці проведено аналіз поетичних творів та байок письменника.

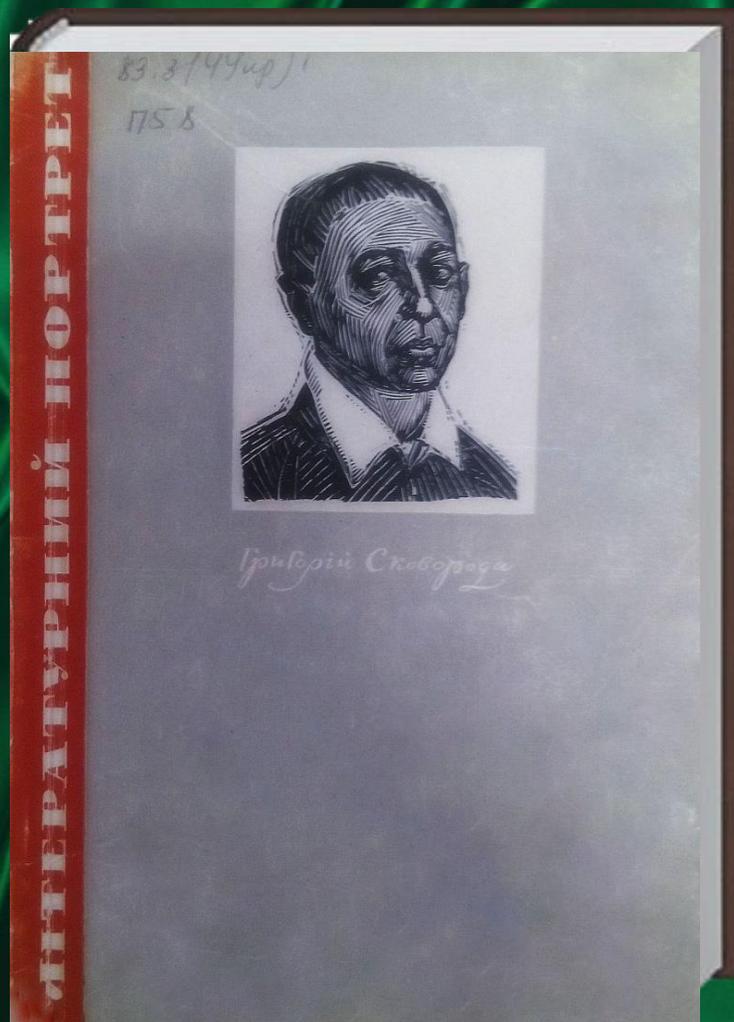
Пільгук, І. І. Григорій Сковорода (художній життєпис) [Текст] / І. І. Пільгук . – Київ : Дніпро, 1971 . – 262 с.

У книжці автор змалював складний життєвий і творчий шлях ученого і письменника. Тут постають картини його навчання в Київській Академії, перебування в столичній капелі, висвітлюються педагогічна праця та численні зустрічі з видатними людьми того часу.

Розповідь ведеться в формі художнього нарису з використанням багатьох документальних матеріалів.

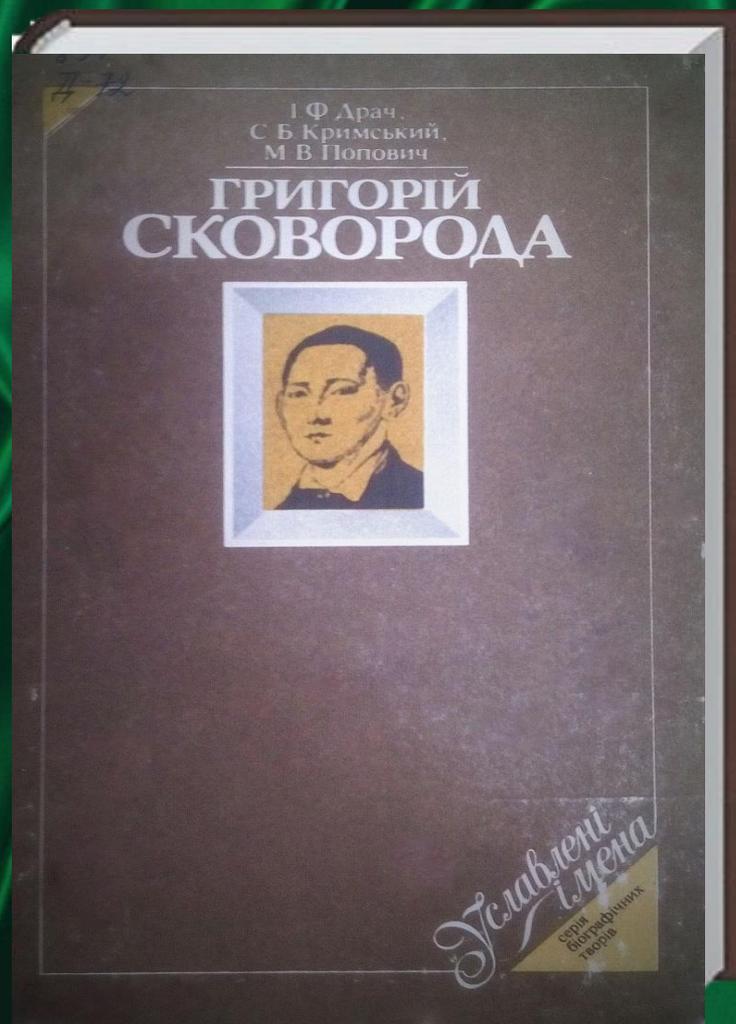
Попов, П. М. Григорій Сковорода [Текст] : літ. портрет / П. М. Попов. – 2-ге вид. випр. – Київ : Дніпро, 1969. – 173 с.

Життя і творчість Г. С. Сковороди – народного філософа, глибокого мислителя, оригінального поета – ввійшли безсмертною сторінкою в історію культури українського народу.

У нарисі змальовано життя Сковороди, визначається його світогляд, аналізуються його твори – філософські і літературні, їх історико-літературне значення.

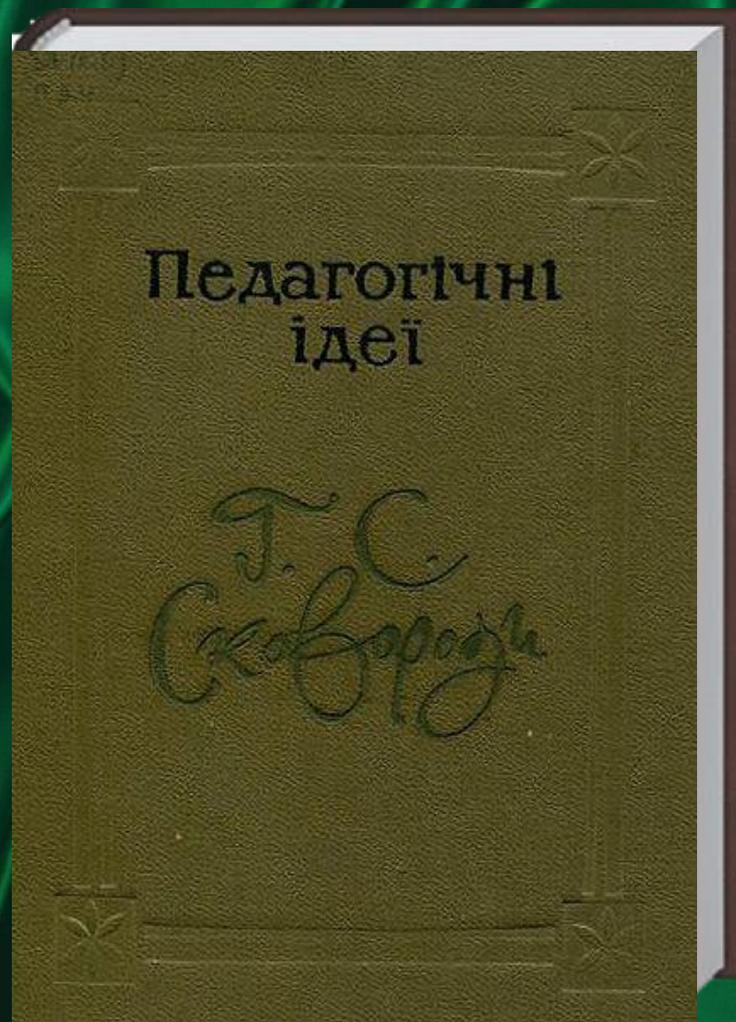
Драч, І. Ф. Григорій Сковорода : біографічна повість [Текст] / І. Ф. Драч, С. Б. Кримський, М. В. Попович ; під заг. ред. В. М. Нічик . – Київ : Молодь, 1984 . – 214 с.

У книзі розповідається про життя і діяльність Григорія Сковороди — гуманіста, поета, філософа і просвітителя другої половини XVIII століття.

Видання складають окремі нариси: «Зерно», «Палюче серце», «Театр життя», «Осяяні смисли», «Шляхи ведуть до людей», «У пошуках свободи» та інші.

Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди [Текст] / редкол.: О. Г. Дзевєрін, В. З. Смаль, І. А. Табачников. – Київ : Вища школа, 1972. – [248] с.

У збірнику висвітлюються основні проблеми педагогічної спадщини Г. С. Сковороди, розкривається історичне й теоретичне значення ідей видатного мислителя про виховання, освіту і навчання. Підкреслено силу педагогічних ідей Сковороди в їх народності, демократизмі, у вимогах загальної, доступної для всіх і пов'язаної з життям освіти, в розкритті ролі праці, як могутнього джерела розвитку людини.

Значну увагу також приділено практичній учительській діяльності просвітеля.

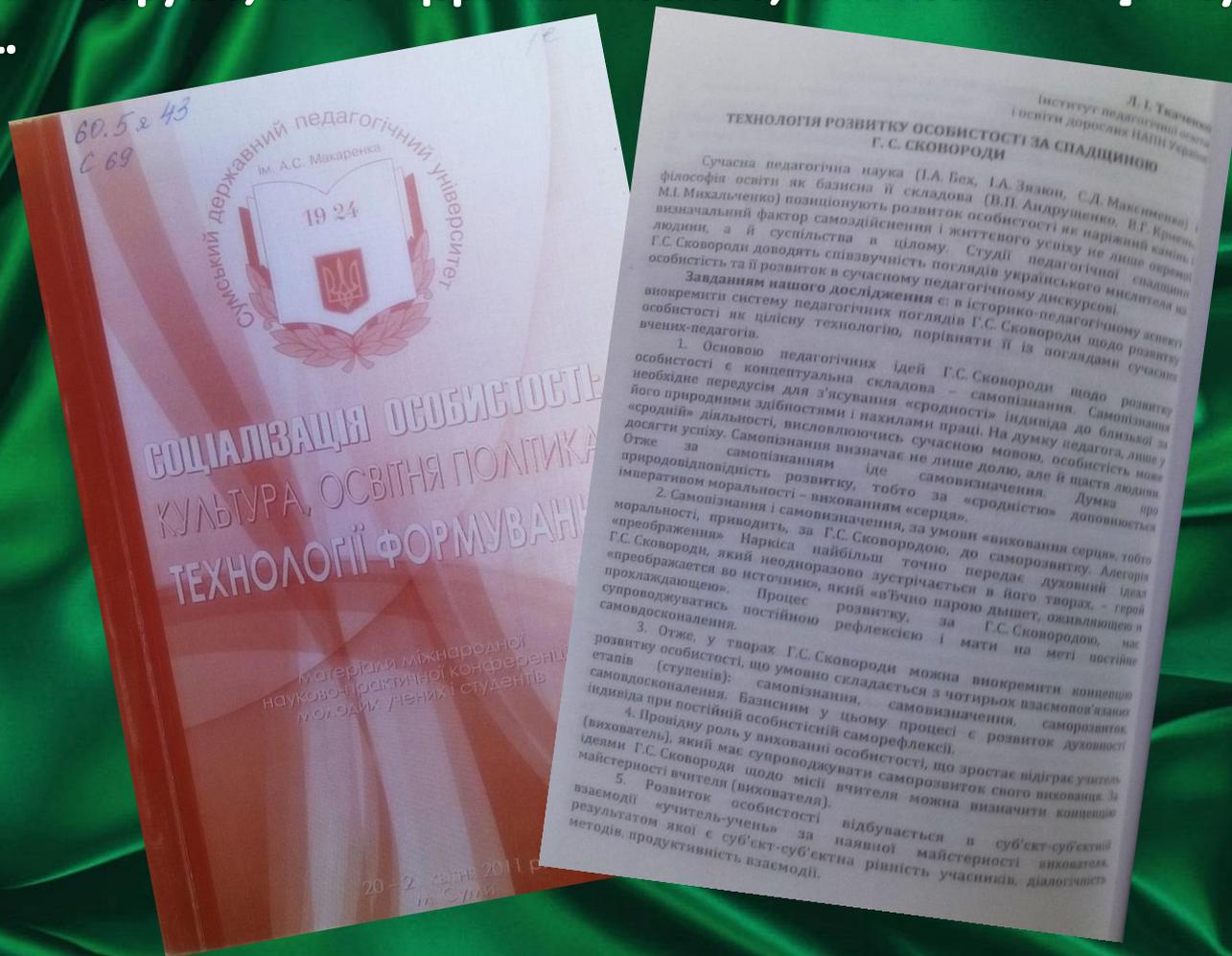
**Шреєр-Ткаченко, О. Григорій Сковорода - музикант [Текст] / О. Шреєр-Ткаченко.
– Київ : Музична Україна, 1972. – 94 с.**

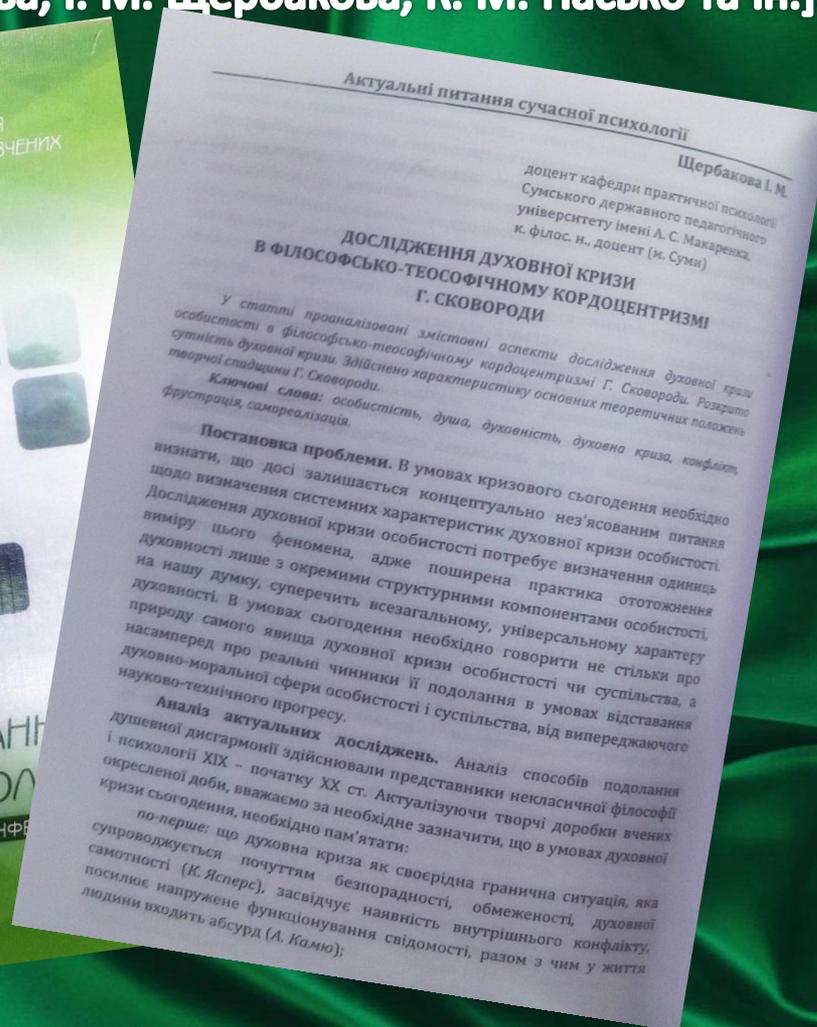
У пропонованій книзі висвітлено «музичну біографію» Г. Сковороди. Досліджено значення майже легендарної пісенної творчості Г. Сковороди у фольклорних процесах і в формуванні пісні-романса з інструментальним супровідом в українській професійній музиці.

Сковорода збагатив музично-поетичну творчість новою тематикою, новими мотивами і образами.

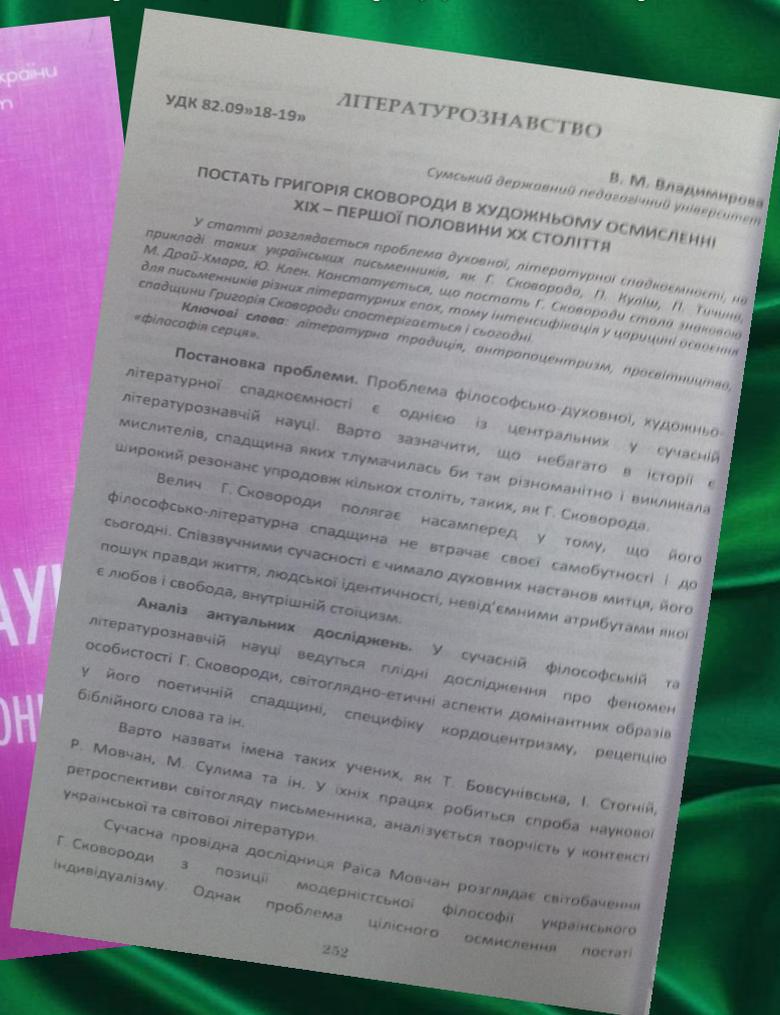
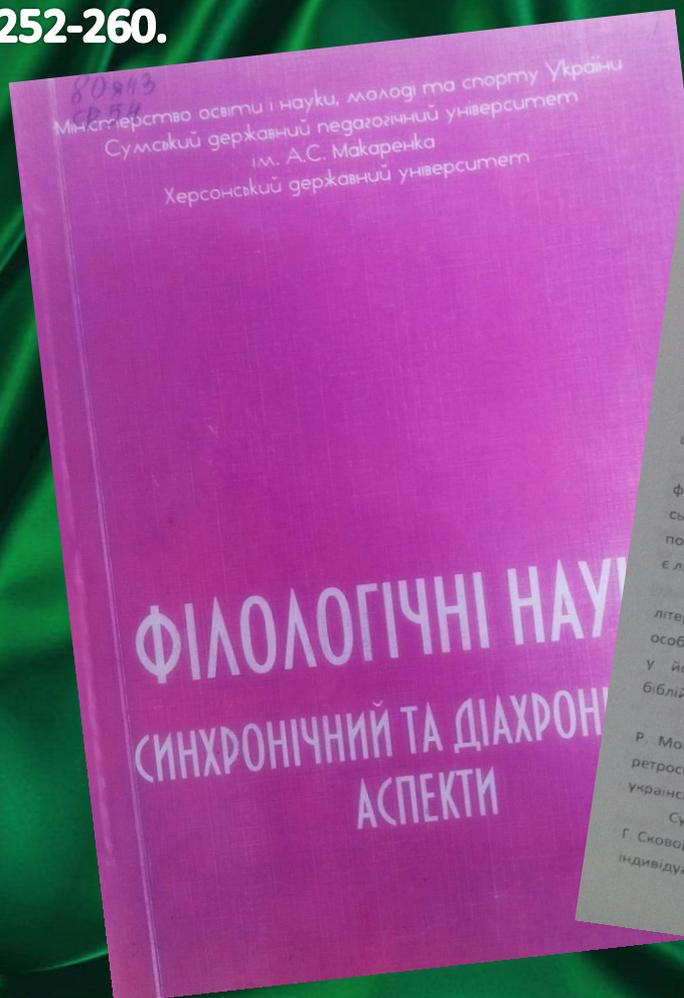
Ткаченко, Л. І. Технологія розвитку особистості за спадщиною Г. С. Сковороди [Текст] / Л. І. Ткаченко// Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів, 20-21 квітня 2011 р., м. Суми / М-во освіти, науки, молоді та спорту України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОНМС України ; [ред. кол.: А. А. Сбруєва, О. Ю. Щербина-Яковлева, В. А. Косяк та ін.]. – Суми, 2011. – С. 350-351.

Щербакова, І. М. Дослідження духовної кризи в філософсько-теософічному кордоцентризмі Г. Сковороди [Текст] / І. М. Щербакова // Актуальні питання сучасної психології : матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, (15 травня 2014 р., м. Суми) / НАПН України ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, Лабораторія методології і теорії психології МОН України та ін.; [редкол.: С. Б. Кузікова, І. М. Щербакова, К. М. Пасько та ін.]. – Суми, 2014. – С. 194-199.

Владимирова, В. М. Постать Григорія Сковороди в художньому осмисленні XIX - першої половини XX століття [Текст] / В. М. Владимирова // Філологічні науки: синхронічний та діахронічний аспекти : збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка, Херсонський державний ун-т ; за заг. ред. Л. М. Горболіс. – Суми, 2011. – С. 252-260.

«Григорій Сковорода – поява вельми замітна в історії розвою українського народу, мабуть, чи не найзамітніша з усіх духовних діячів наших XVIII ст.»

І. Франко

